MASTER NEGATIVE
NO. 93-81548-17

AUTHOR:

RASMUS, EDUARD

TITLE:

IN PLUTARCHI LIBRUM QUI INSCRIBITUR...

PLACE:

BRANDEMBURG A. D. H.

DATE:

1880

Master Negative #

93-81548-17

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

Rasmus, Eduard, 1835-
...In Plutarchi librum qui inscribitur De Stoicorum repugnantiis coniecturae... Brandenburg, buchdruckerei von J.Wiesike, 1880.
12 p. 25½ cm.

At head of title: Jahres-bericht über das vereinigte alt- und neustaedtische Gymnasium zu Brandenburg.

Volume of pamphlets

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 13x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 7/2/93 INITIALS BAP
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

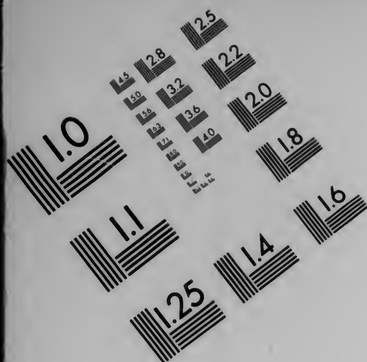
BEST COPY AVAILABLE

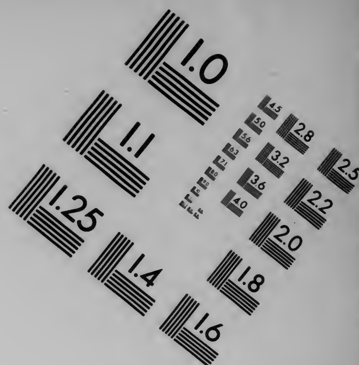

AIIM

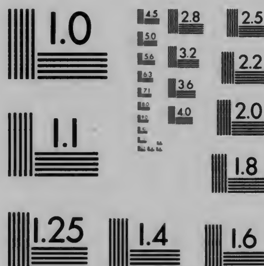
Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

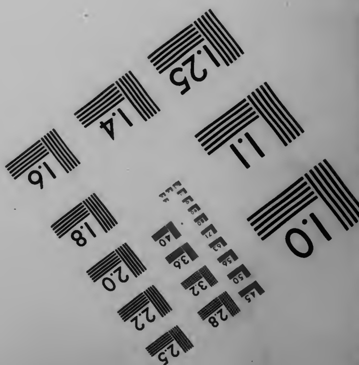

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

txt crit — Plutarch de Stoicorum repugnantiis

no. 5

JAHRES-BERICHT

ÜBER

DAS VEREINIGTE ALT- UND NEUSTÆDTISCHE

GYMNASIUM ZU BRANDENBURG

VON OSTERN 1879 BIS OSTERN 1880.

Inhalt:

1) In Plutarchi librum qui inscribitur DE STOICORVM REPVGNANTIIS coniecturae.
2) Schulnachrichten.

Beides vom Director Dr. Eduard Rasmus.

BRANDENBURG A. D. H.
BUCHDRUCKEREI VON J. WIESIKE.
1880.

1880. Progr. No. 59.

IN PLVTARCHI LIBRVM QVI INSCRIBITVR

DE STOICORVM REPVGNANTIIS

CONIECTVRAE.

Inter Plutarchi libros qui inscribuntur DE COMMVNIBVS NOTITIIS et DE STOICORVM REPVGNANTIIS quae intercederet ratio, libello scholastico Francofurti ad Viadrum a. 1872 edito demonstravi. Addidi disputationi adnotationes, quibus Notitiarum locos nonnullos pro eo ac possem vel explicarem vel emendando restituerem. De Repugnantiis si qua habebam traditurus eram Rudolpho Herchero, viro et Graecarum litterarum incredibili scientia insigni et animo meo, posteaquam Aelianeorum studiorum communitate ad eum adductus sum, carissimo, ut ad novam Moralium Plutarchi librorum editionem, si liberet, iis uteretur. Qui cum praematura morte absumptus ingens quod susceperat opus primis vix fundamentis iactis incohatum reliquerit, cum nemo, quantum video, ei succedere aut cupiat aut audeat, utor scribendi munere inopinanti mihi oblato, ut iis, quibus Plutarchi Moralia placent, de Repugnantiarum quibusdam locis quid sentiam, exponam. Quam ad rem quod novis subsidiis non instructus accedo, fecerunt idem et Madvigius et Georgius N. Bernardakis, quorum ille in Adversariis criticis, hic in Symbolis criticis et palaeographicis nuperrime editis librum tractavit.

Cap. I. Exordium temporum iniuria interiisse ac ne consilium quidem libri satis perspicue propositum esse neminem fugit, nec *πρῶτον* illud, quod primum locum tenet, habet, quod respondeat, *δεύτερον*. Apparet modo, priorem disputationis partem, qua Stoicae doctrinae cum vita philosophorum dissensus videtur tractari, sex primis capitibus contineri, reliquis autem capitibus Plutarchum id agere, ut, quantopere praecepta cum praeceptis pugnent, explicet. Cf. cp. 32, 3: *ὅσα πρὸς ἑαυτοὺς διαφόρως λέγουσιν, ἐξετάσαι μόνον πρόκειται.* Itaque haud scio an scribendum sit: *τὴν τῶν δογμάτων ὁμολογίαν τοῖς βίοις θεωρεῖσθαι*, pro eo quod nunc exstat: *ἐν τοῖς βίοις.*

Cap. II. Dicit Plutarchus: *πολλὰ μέν, ὡς ἐν λόγοις, αὐτῷ Ζήνωνι, πολλὰ δὲ Κλεάνθει, πλεῖστα δὲ Χρυσίππῳ γεγραμμένα τυγχάνει περὶ πολιτείας.* Madvigius iubet scribi: *πολλὰ μὲν, ὡς ἐν ὀλίγοις*, ut in paucis, pauca enim Zenonem scripsisse, sed in his (pro portione) multa de republica. Errare autem videtur vir summus; primum enim Zeno non ita pauca scripsit (*ἔστι μὲν οὖν αὐτοῦ καὶ τὰ προγεγραμμένα βιβλία πολλά, ἐν οἷς ἐλάλησεν ὡς οὐδεὶς τῶν στωϊκῶν.* Diog. Laert. VII. 38), deinde non Zeno comparatur cum Cleanthe vel Chrysippo sed doctrina (*οἱ λόγοι*) Stoicorum

cum vivendi ratione. Conservanda igitur est vulgata lectio, quae bene explicatur apud Baguetum (Chrysipp. p. 331 not.): non ad ipsius rei actionisque usum sed ad scholae disputationem.

Vituperat Plutarchus Stoicos, quod vitam scholasticam sive litterario otio deditam nihil a voluptuaria differre rati tamen ipsi in ipsa illa vita consenuerint. *Χρύσιππος καὶ Κλεάνθης καὶ Ζήνων καὶ Ἀντίπατρος, οἵ γε καὶ τὰς αὑτῶν κατέλιπον πατρίδας, οὐθὲν ἐγκαλοῦντες, ἀλλ' ὅπως καθ' ἡσυχίαν ἐν τῷ ἡδίονι καὶ ἐπὶ ζωστῆρος σχολάζοντες καὶ φιλολογοῦντες διάγωσιν.* Quo in loco emendando quot homines docti quantum desudaverint, dici non potest. Salmasius scripserat: *ἐν τῷ Διομείῳ* vel *Ὠιδείῳ*, Wyttenbachius: *ἐν τῷ ἡδονικῷ Ἐπικουρείως σχολάζοντες*, Madvigius, se Salmasiana repetere nesciens, *ἐν τῷ Ὠιδείῳ*, significari enim Athenarum aut Atticae locum a philosophis celebratum, testem etiam esse Diog. Laert. VII. 184: *ἐν τῷ Ὠιδείῳ* Chrysippum *σχολάσαι*. At idem, ne quid praetermittam, de eodem philosopho eodem prope loco dicit: *σχολὴν ἔχειν ὕπαιθρον ἐν Λυκείῳ*, ipse Plutarchus autem (d. exil. 14) has sedes philosophorum exulantium enumerat: *ἐν Λυκείῳ, Ἀκαδημίᾳ, Στοᾷ, Παλλάδιον, Ὠιδεῖον.* Quid vero illud *ἐπὶ ζωστῆρος* sibi vult? Dicit Madvigius — nam reliquorum commenta nolo enumerare — „nihil erit miri, si *ἐπὶ Ζωστῆρος* scripseris, ut Atticae vicus et promuntorium intelligatur, ad quod philosophos aestivare et otiari solitos esse apparet". Praeclare, dummodo ullus apud ullum scriptorem exstet locus, quo promuntorium illud Atticae, quod Herodt. 8. 107, Xenoph. Hell. 5. 1. 9, Strabo 6. 398 commemorant, hominibus litteratis in deliciis fuisse probetur. Nam quae habet Pausan. I. 31 nihil valent. Equidem cum recordor, Ciceronem de sen. 14. 46 de vita philosophorum haec scripsisse: *„me delectat is sermo, qui adhibetur in poculo ... et refrigeratio aestate et vicissim aut sol aut ignis hibernus"*, pro *ἐν τῷ ἡδίονι καὶ ἐπὶ ζωστῆρος* suadere audeo: *ἐν τῷ ἡλίῳ καὶ ἐπὶ ψυκτῆρος* = in sole (hieme) et in poculo nive refrigerato (aestate). Tales *ψυκτῆρας*, ut de Athenaeo nihil dicam, Plutarchus saepe commemorat, velut Alexdr. v. 72: *ψυκτῆρα μέγαν ἐκπιών*, de adul. et am. 7: *ψυκτῆρες καὶ φιάλαι*, sept. sap. conv. 3: *εἰς ψυκτῆρα κεράσας μέγαν.* Nec desunt praepositionis *ἐπὶ* c. gen. in hac re exempla: Alexdr. v. 23: *ἐφ' ἑκάστης κύλικος ἀεὶ μακρόν τινα λόγον διατιθέμενος*, ib. 53: *ἐπαινέσαι κελευσθεὶς ἐπὶ τοῦ ποτηρίου Μακεδόνας.* In sole autem philosophos saepe fuisse apricatos non ignorat, quisquis Diogenis ad Alexandrum illud „paululum a sole" tenet memoria.

Cuius narrationis mentione iniecta placet proferre quaedam de tritissimis Alexandri magni verbis tunc auditis, quae talia fuisse discunt pueri atque puellae: nisi Alexander essem, ego vero Diogenes esse vellem. Sic qui dicunt, forsitan sequantur auctoritatem Diogenis Laertii VI. 2. 32: *εἴπερ Ἀλέξανδρος μὴ ἐγεγόνειν, ἠθέλησα ἂν Διογένης γενέσθαι.* Ipse autem graecorum verborum languor docet, non hanc fuisse Alexandri vocem, cuius vera forma a Plutarcho quattuor locis proponitur: Alexdr. vit. 14: *ἐν τῷ Κρανείῳ σχολὴν ἦγεν . . κατακείμενος ἐν ἡλίῳ . . . πρὸς τοῦτο λέγεται τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι καταφρονηθέντα τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρός, ὥστε τῶν περὶ αὐτὸν . . . . διαγελώντων καὶ σκωπτόντων, ἀλλὰ μὴν ἐγώ, εἶπεν, εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἤμην, Διογένης ἂν ἤμην.* Eadem exstant d. exil. 15, eadem ad princip. inerud. 5 uberius explicata, eadem de Alexandri virtut. I. 10 item a Plutarcho, si modo scripsit librum Plutarchus, copiose illustrata. Dio Chrysostomus, qui orat. 4 fastidiosam dicendi flosculorum lenociniorumque copiam in colloquium illud effuderit, quod illa potissimum verba ne commemorat quidem, mirum est. Verum qui verba: *εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἤμην, Διογένης ἂν ἤμην* sic interpretantur: nisi Al. essem,

ego vero Diogenes esse vellem, primum grammaticam graecam negligunt, neque enim voluntas inest in verbis *ἤμην ἄν* = *ἦν ἄν*, quae nunquam ponuntur pro *ἐβουλόμην ἄν.* Deinde rex qui ita loquitur, secundum rationem condicionalium enunciatorum tacita mentis cogitatione haec ipse sibi opponit: nunc vero, quoniam Alexander sum, nolo Diogenes esse. Hocine tu regie, hoc Alexandro digne dictum esse putas? Immo haec non sunt philosophiam admirantis sed regia potestate paulo ineptius se iactantis. Grammatica autem ratione haec verborum illorum interpretatio postulatur: nisi Alexander essem, ego vero essem Diogenes, i. e. indole ac natura (*διαθέσει* adv. princ. 5) sum philosophus, qualis est Diogenes, casu (*τύχῃ* ib.) autem rex factus sum, itaque non possum philosophiae totum me tradere. Cuius vocis vim egregie imitando expressit Georgius Ebers in libro, qui nunc ipsum in omnium et manibus est et oribus. Inducit enim Ptolemaeum Physconem regem acutissima cum Aristarcho philologo de quaestionibus homericis disputatione habita haec de se dicentem: „Wäre ich kein König, vielleicht würde aus mir ein Aristarch geworden sein."

Cap. II, 5: *Ἀριστοκρέων γοῦν ὁ Χρυσίππου μαθητὴς καὶ οἰκεῖος εἰκόνα χαλκῆν ἀναστηλώσας ἐπέγραψε τόδε τὸ ἐλεγεῖον·*

Τόνδε νέον Χρύσιππον Ἀριστοκρέων ἀνέθηκε,
Τῶν Ἀκαδημιακῶν στραγγαλίδων κοπίδα.

Quis fuerit Aristocreo ille testatur Diog. Laert. VII, 185: (*Χρύσιππος*) *μεταπεμψάμενος δὲ τοὺς τῆς ἀδελφῆς υἱεῖς Ἀριστοκρέοντα καὶ Φιλοκράτην συνεκρότησεν.* Idem ib. 182 describit Chrysippi statuam in Ceramico positam, cuius cur manus porrecta fuerit, facete et urbane Cicero de finibus I. 11. 39 exponit, nec dubito, quin ea Chrysippi effigies, quam Schusterus (Portraits der griechischen Philosophen) ex nummo quodam Pompeiopolitanorum exhibet, ad Aristocreontis statuam sit facta. Ibi facies est senilis. Et quis unquam avunculi statuam ita finxit, ut iuvenilem illi habitum daret? Praeterea ipse Plutarchus addit: *Τοῦτο οὖν Χρύσιππος ὁ γέρων.* Vitium igitur qui videtur sensisse Reiskius scripsit: *τόνδ' ἔνεον Χρύσιππον*; rectius tu scripseris: *τὸν δεινὸν Χρύσιππον*; *δεινότητα* enim hominis omnes admirati sunt. Ac ne quis putet, in statuarum titulis, quod articuli vis parum valeat, semper pronomen demonstrativum *ὅδε* ponendum esse, exstant apud G. Kaibelium (Epigramm. graec. ex lapid. coll. p. 555) versuum exordia plurima in hunc modum conformata: *τὸν θεσμῶν ταμίην, τὸν θρασὺν ἐν θήραις, τὸν κλυτὸν ἐν ζῳοῖσι, τὸν πάσης ἀρετῆς εἰδήμονα, τὸν σοφίῃ προὔχοντα* cet. Quid vero significent illa *τόνδε νέον* de monumento dicta docet ib. epigr. 444:

τόνδε νέον οἱ τύμβον ἀνὴρ ΩΜΑΣΤΟΣ ἔδειμεν.

Cap. IV, 2. Narraverat Antipater, *ὅτι Ζήνων καὶ Κλεάνθης οὐκ ἠθέλησαν Ἀθηναῖοι γενέσθαι, μὴ δόξωσι τὰς πατρίδας ἀδικεῖν.* Dicit Plutarchus, hoc idem esse *ὥσπερ εἴτις γαμετὴν ἀπολιπὼν ἑτέρᾳ δὲ συζῶν καὶ συναναπαυόμενος καὶ παιδοποιούμενος ἐξ ἑτέρας μὴ συγγράφοιτο γάμον, ὅπως ἀδικεῖν μὴ δοκῇ τὴν προτέραν.* Credibile est, scribendum esse *ἑταίρᾳ* et *ἑταίρας*; saepe autem confundi *ἕτερος* et *ἑταῖρος* monet Wytt. in lexico s. v. *ἕτερος.*

Cap. VII, 1. Quattuor honestatis fontes a Platone inventos Zenoni quoque probatos fuisse exponit Plutarchus. Pergit autem sic: *Πάλιν δὲ ὁριζόμενος αὐτῶν ἑκάστην, τὴν μὲν ἀνδρείαν φησὶ*

φρόνησιν εἶναι ἐν ἐνεργητέοις, τὴν δὲ δικαιοσύνην φρόνησιν ἐν ἀπονεμητέοις· ὡς μίαν οὖσαν ἀρετὴν ταῖς δὲ πρὸς τὰ πράγματα σχέσεσι κατὰ τὰς ἐνεργείας διαφέρειν δοκοῦσαν. Apparet hoc loco ad φρόνησιν reliquas rirtutes referri, deesse autem definitionem temperantiae. Casu factum est, ut Plutarchus hanc rem etiam de virtut. morali 2 tractaret: Ζήνων . . ὁριζόμενος τὴν φρόνησιν ἐν μὲν ἀπονεμητέοις δικαιοσύνην, ἐν δὲ διαιρετέοις σωφροσύνην, ἐν δὲ ὑπομενετέοις ἀνδρείαν. Ipse igitur Zeno sic videtur scripsisse: ἐν δέ αἱρετέοις σωφροσύνην, ἐν δὲ ὑπομενετέοις καὶ ἐνεργητέοις ἀνδρείαν. Cf. Cic. Tuscul. IV. 24. 53: *fortitudo est . . conservatio stabilis iudicii in eis rebus, quae formidolosae videntur, subeundis et repellendis.* Mutilum esse Zenonis in Repugnantiis locum viderunt etiam Küster Progr. Gymn. Werder. Berol. 1864 et Patzig quaest. Plut. 1876.

Cap. VIII. Tractat Plutarchus dilemma Zenonis ad litem diiudicandam utramque partem esse audiendam negantis. Ibi videtur esse scribendum: ὅμοιον ὡς, deleto γάρ, et infra κατ' οὐδέτερον οὖν ἀναγκαῖον. Verba a Dübnero curvis uncis inclusa ἤτοι δ' ἀπέδειξεν ἢ οὐκ ἀπέδειξεν (ἤτοι - ἢ = ἢ - ἢ) possunt servari.

In cap. IX, quo in ordinem disciplinarum a Stoicis tractatarum inquiritur, omnia bene se habent. Vituperat tamen Cobetus Nov. Lect. p. 513: ὧν οὐδέν ἐστι πεισθῆναι μὴ διὰ βάθους ἐγκραθέντα τοῖς φυσικοῖς λόγοις, cum dicit: „immo vero συγκραθέντα, quod est pervulgatum in tali re, in qua ἐγκεκρᾶσθαι risum movet.“ Paullo infra nil interest, servemusne lectionem Duebnerianam μὴ πρότερον ἀλλ' ὕστερον ἐκείνων παραδίδοσθαι, an ponamus quod Bernardakis commendat ἐκεῖνον.

Cap. X. Admodum videntur esse turbata ea, quae de Chrysippi praecepto, ne temere in utramque partem disputetur, habent editiones: τοῖς μὲν γὰρ ἐποχὴν ἄγουσι περὶ πάντων (Academicis) ἐπιβάλλει . . . τοῖς δὲ ἐπιστήμην ἐνεργαζομένοις, καθ' ἣν ὁμολογουμένως βιωσόμεθα, τὰ ἐναντία στοιχειοῦν, καὶ καταστοιχίζειν τοὺς εἰσαγομένους ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἐφ' ὧν καιρός ἐστι μνησθῆναι καὶ τῶν ἐναντίων λόγων. Pro τὰ ἐναντία alius scripsit τὰ ἴδια, alius τὰ δόγματα, alius τὰ ἀναγκαῖα, eiecit Madvig, quod e superioribus repetita sint. Καταστοιχίζειν non esse vocabulum Graecum cum omnes consentiant, idem radicitus exstirpat. Τοὺς εἰσαγομένους plerique videntur interpretari discipulos, quae tamen verbi vis vereor ut ante Christiana tempora inveniatur. Equidem puto τοὺς εἰσαγομένους esse λόγους, argumenta a Chrysippo proposita; argumenta autem rhetores solent non καταστοιχίζειν sed κατασκευάζειν i. e. demonstrare et probare, ut de hac ipsa re paucis versibus post Plutarchus: τοὺς ἐναντίους οἷς δοκιμάζει λόγους κατεσκεύακεν ἐρρωμένως καὶ μετὰ σπουδῆς, neque aliter cap. 23: ἐπελευστικήν τινα κίνησιν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ κατασκευάζουσιν et plurimis locis apud Sextum Empiricum. Haec igitur forsitan scripserit Chrysippus:

τοῖς δὲ ἐπιστήμην ἐνεργαζομένοις, καθ' ἣν ὁμολογουμένως βιωσόμεθα, τὰ ἑαυτῶν στοιχειοῦν καὶ κατασκευάζειν τοὺς εἰσαγομένους λόγους ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

In proximis desiderari τοῦτο ποιεῖν iam vidit Wy. Pro κακοῦντας, quod quid sibi velit, in obscuro est, scribamus κατηγοροῦντας, quod τῇ συνηγορίᾳ respondeat (cf. § 7: τῶν αὑτοῦ δογμάτων κατήγορον ὄντα δεινότερον ἢ συνήγορον). — § 8 pro ὑποδεικτέον iam Wy. restituit ὑποδεκτέον. — § 15 pro vulgata lectione τὴν τούτων συγγένειαν Madvigius commendavit συνέχειαν; non male, ut videtur.

Caput XI, quo Plutarchus perfecta illa officia impugnat, quae a Stoicis κατορθώματα vocabantur, librariorum incuria non uno loco mutilatum est. Initium hoc est: Τὸ κατόρθωμά φασι νόμου πρόσταγμα εἶναι, τὸ δὲ ἁμάρτημα νόμου ἀπαγόρευμα, διὸ τὸν νόμον πολλὰ τοῖς φαύλοις ἀπαγορεύειν, προστάττειν δὲ μηδέν, οὐ γὰρ δύνανται κατορθοῦν. Proxima his haec Chrysippi verba excidisse putat Wy.: οὐδὲν τοῖς σοφοῖς ἀπαγορεύειν, οὐ γὰρ δύνανται ἁμαρτάνειν. Et recte mihi videtur ille sentire. Nam, nisi verba illa adicientur, tota quae sequitur disputatio non habebit quo referatur. Duplex autem est Plutarchi consilium. Primum demonstrat, contra sua ipsorum praecepta Stoicos etiam improbis πρόσταγμα imponere; imperare enim servis suis κατόρθωμα non μέσον. Si vero sapientes dicant, se servis suis μέσον imperare [scribendum enim est εἰ δὲ μέσα προστάττουσιν οἱ σοφοὶ τοῖς δούλοις, reiecta Madvigii coniectura], nihil impedire, quin νόμου πρόσταγμα ad μέσα spectans etiam improbis imponatur. Contra non solum improbis sed etiam sapientibus νόμου ἀπαγορεύματα iniungi, nam male facere sua quemque vetari cautione et ratione, hanc autem eandem esse ac legem. Qua de cautione haec habet Diog. Laert. VII, 116: καὶ τὴν μὲν χαρὰν ἐναντίαν φασὶν (οἱ στωϊκοὶ) εἶναι τῇ ἡδονῇ οὖσαν εὔλογον ἔπαρσιν, τὴν δὲ εὐλάβειαν τῷ φόβῳ, οὖσαν εὔλογον ἔκκλισιν, φοβηθήσεσθαι μὲν γὰρ τὸν σοφὸν οὐδαμῶς, εὐλαβηθήσεσθαι δέ = Cic. Tusc. IV, 6. 12: *Quoniamque, ut bona natura appetimus, sic a malis natura declinamus, quae declinatio cum ratione fiet, cautio appelletur eaque intellegatur in solo esse sapienti.* Hanc igitur cautionis definitionem si memoria tenebimus — et tenuit Plutarchus — ea quae sequuntur licebit hunc in modum restituere: οὐκοῦν καὶ ἡ ἀφορμὴ λόγος ἀπαγορευτικὸς καὶ ἡ εὔλογος ἔκκλισις· καὶ ἡ εὐλάβεια τοίνυν λόγος ἐστὶν ἀπαγορευτικὸς τῷ σοφῷ.

Cap. XII. Scripseritne Chrysippus καὶ τὴν εὐχρηστίαν καὶ τὴν χαρὰν εἰς τὰ μέσα διατείνειν an εὐχαριστίαν dubitavit Stephanus. Habent autem codices Wyttenbachii εὐχρηστίαν, itaque maneat haec lectio per se aptissima. Illud enim contendere Stoici non desierunt, plurimum interesse inter εὔχρηστα (commoda) et χρήσιμα sive ὠφέλιμα (emolumenta); haec esse bona, illa modo προηγμένα. Spectat huc maxime locus Ciceronis de finib. III, 21. 69: *Ut vero conservetur omnis homini erga hominem societas . . et emolumenta et detrimenta (ὠφελήματα et βλάμματα appellant) communia esse voluerunt . . . neque solum ea communia verum etiam paria esse dixerunt, incommoda autem et commoda (ita enim εὐχρηστήματα et δυσχρηστήματα appello) communia esse voluerunt, paria noluerunt,* cui loco adiungenda sunt quae Notit. 20, 2. legimus: τὰ μὲν προηγμένα καὶ ληπτὰ καὶ νὴ Δία εὔχρηστα.

Cap. XII, 4. Editio Parisina haec exhibet: πῶς οὖν ἀποκναίει . . γράφων ὡς „οἰκειούμεθα πρὸς αὐτοὺς εὐθὺς γενόμενοι καὶ τὰ μέρη καὶ τὰ ἔκγονα τὰ ἑαυτῶν;“ Quae vis esset Stoici verbi οἰκειοῦν exposuit cum Plut. Notit. 4 tum Diog. Laert. VII, 85. Ad hoc ipsum Chrysippi in quo nunc versamur praeceptum spectat Ciceronis locus (de finib. III, 5, 15): *Placet his . . . simul atque natum sit animal . . . ipsum sibi conciliari et commendari ad se conservandum.* Itaque scribendum est: ὡς οἰκειούμεθα πρὸς αὑτούς = πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, quae est Wyttenbachii quoque lectio. Cf. etiam Madvig. comm. ad Cic. d. finib. pg. 816 ed. II. Not. 3.

Cap. XIII. 3. Chrysippus haec dicit: τάχα γὰρ ἀγαθοῦ αὐτῆς (τῆς ἡδονῆς) ἀπολειπομένης, τέλους δὲ μή, τῶν δὲ δι' αὑτῶν αἱρετῶν ὄντος καὶ τοῦ καλοῦ, σώζοιμεν ἂν τὴν δικαιοσύνην. Eadem

leguntur infra cap. 15. 3. 5. Utroque loco Madvigius iubet scribi: *τῶν δὲ δι' αὐτῶν αἱρετῶν ὄντως* scil. *τέλους ἀπολειπομένων*, minus bene, ut opinor. Nam quae per se appetuntur, etiam re vera appetuntur, nec video, quomodo *τέλους ἀπολειπομένων* supplere liceat ad pluralem illum: *τῶν δι' αὐτῶν αἱρετῶν* interiecto singulari *τοῦ καλοῦ*.

§ 5. Affertur Chrysippi locus *ἐν τῷ περὶ τοῦ Διός· αὔξεσθαι τὰς ἀρετὰς καὶ διαβαίνειν.* Est haec vox Stoicorum propria, eiusdem enim Chrysippi locus exstat etiam de audiend. poet. 11: *Χρύσιππος παραβιαζόμενος εὐρύοπα Κρονίδην εἶναι τὸν δεινὸν ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ διαβεβηκότα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου.* Quem locum dum Wy. in *animadversionibus* tractat, videtur mihi minus recte originem vocis ad Homericum illud *εὖ διαβάς* rettulisse. Melius comparaveris Ciceronis verba, qui ipsius Chrysippi locum videtur in latinum convertisse (d. fin. III, 15. 48): *quamquam negant (Stoici) nec virtutes nec vitia crescere, tamen utramque eorum fundi quodammodo et quasi dilatari putant,* ad quae illustranda Madvigius in commentario adiungit Senec. epist. 74, 28: *Modo latius virtus funditur, regna, urbes, provincias temperat . . . modo arto fine circumdatur.* Incidit in Ciceronis locum etiam Sibmacher-Zijnen in libro *de Chrysippi placitis a Plutarcho diiudicatis* scripto.

§ 6. Quamvis omnia recte facta paria sint, tamen Chrysippum discrimen quoddam admittere dicit Plutarchus. *Λέγει γὰρ οὕτως ἐν τῷ περὶ Διός· Ἔργων γὰρ κατὰ τὰς ἀρετὰς ὄντων οἰκείων, ἔστι τὰ προενεχθέντα καὶ τούτων· οἷον ἀνδρείως τὸν δάκτυλον ἐκτεῖναι . . . τίνα ἐμφαίνει ψυχρίαν ὁ διὰ τῶν τοιούτων ἐπαινεῖν τινας ἐπιχειρῶν.* Turpiorem prope mihi videtur Plutarchus *ψυχρίαν ἐμφαίνειν*, talia si scripsit. Nam, ut apta essent proxima exempla, non id ei dicendum erat, esse quaedam ex eis quae virtute fierent aliis praestantiora (*προενεχθέντα*) sed quaedam minus laude digna, ut ipse supra dixerat: *ἐπαινεῖν μὴ πᾶν τὸ πραττόμενον τὸ κατ' ἀρετήν*, vel ut infra habet *τοὺς ἐπαίνους ἀλλοτριώσεσθαι κατὰ τὰ τοιαῦτα*, vel § 9: *προσήκει γὰρ τὰ μὲν ὅλως παραπέμπεσθαι*, vel cap. 23, 1: *εἶναί τινα πράγματα μὴ πολλῆς ἄξια ὄντα πραγματείας* cet. Quid multa, pro *προενεχθέντα* ponamus *παρενεχθέντα* = quae negleguntur. Cf. Plut. Arat. 43: *τότε μὲν οὖν παρήνεγκε τὸ ῥηθέν*, Pelopid. 10: *τοῦ Φιλλίδου παραφέροντος τὸν λόγον.*

§ 8. Madvigius putat excidisse significationem actionum vere virilium et modestarum, cum ad hanc formam (si non his ipsis verbis) scriptum esset: *εἰ γὰρ ἴσον ἐστὶ τὸ ἀνδρείως [ὑπὲρ πατρίδος μαχόμενον σωθῆναι καὶ τὸ ἀνδρείως] δῆγμα μυίας ἐνεγκεῖν καὶ τὸ σωφρόνως [καλῆς νεάνιδος καὶ τὸ σωφρόνως] ἀποσχέσθαι τῆς γραός, οὐδέν, οἶμαι, διαφέρει τὸν σπουδαῖον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων ἐπαινεῖσθαι.* Addo locum Sexti Empirici adv. mathem. p. 424. 15 Bekk. *ἐγκρατεύεται γάρ φασιν οὐχ ὁ θανατιώσης γραὸς ἀπεχόμενος ἀλλ' ὁ Λαΐδος καὶ Φρύνης . . ἀπεχόμενος.* Vidit rem etiam Wyttenbachius. Mirum certe est, idem vitium in iisdem rebus et verbis etiam Notit. VI § 1 accidisse. Nam neutro loco actiones vere viriles cogitando — ut quidam voluere — supplere licet, cum Plutarchus in Repugnantiis adiecerit: *ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων*, in Notitiis *ὁμοίως γὰρ ἀμφότεροι κατορθοῦσιν.* Recte tamen Madvigius sensisse putandus est. Quod ne cui incredibile videatur, in Notitiis, quo in libro argumentatio per dilemmata ex binis similibus membris composita procedere solet, fere triginta locis librarii neglegentia factum est, ut prius membrum altero similiter incipiente quasi absumeretur. (Cf. comm. meam p. 12). Ceterum § 7 *δυσθανατῶσα γραῦς* minus recte dicitur quam aut *θανατιῶσα* ut est apud Sextum aut *δυσθανατοῦσα* cf. Plut. Lucull. 18. 7, Eumen. 7. 3. Otho 2.

Sequuntur apud Plutarchum duo Chrysippi soritae, quos apud Ciceronem latine conversos reperias: *τὸ ἀγαθὸν αἱρετόν, τὸ δὲ αἱρετὸν ἀρεστόν, τὸ δὲ ἀρεστὸν ἐπαινετόν, τὸ δὲ ἐπαινετὸν καλόν* =

quod bonum sit, id esse optabile, quod optabile id expetendum, quod expetendum id laudabile, dein reliqui gradus (de finib. IV. 18, paulo variata de fin. III. 8. 27 c. not. Mdvg.), deinde *τὸ ἀγαθὸν χαρτόν, τὸ δὲ χαρτὸν σεμνόν, τὸ δὲ σεμνὸν καλόν* = Tusc. V. 15. 43: *omne bonum laetabile est, quod autem laetabile, id praedicandum et prae se ferendum, quod tale autem, id etiam gloriosum, si vero gloriosum, certe laudabile, quod laudabile autem, profecto etiam honestum; quod bonum igitur, honestum.* His igitur soritis inter se copulatis utitur Plutarchus, ut dilemma, quo Chrysippum discrimen inter bona admittere doceat, hunc in modum componat: Sive omne bonum est laudabile, laudabile est abstinere a vetula, sive non est omne bonum laudabile, non omne bonum est nec gloriosum nec optabile. Graece igitur scripsit: *εἴτε [οὐ πᾶν ἀγαθὸν ἐπαινετόν, οὐδὲ] πᾶν ἀγαθὸν οὔτε σεμνὸν οὔτε χαρτόν.*

Cap. XVI. In loco de iniustitia, quem Reiskius Sphingis aenigmate obscuriorem dixit, omnia me absoluturum esse non promitto. Tractat Stoicam illam sententiam: *ὁ ἄλλον ἀδικῶν ἑαυτὸν ἀδικεῖ.* Profert tria argumenta, unum Platonicum, Stoica duo. Plato (Sophist. 228. A) dicit, in ipso iniusto homine quasi duos esse homines qui secum pugnent et alter alteri noceant. Hac argumentatione reiecta rem tamen ipsam *ὅτι ὁ ἄλλον ἀδικῶν ἑαυτὸν ἀδικεῖ* Chrysippus tenet duabusque rationibus (de quibus cf. Madv. ad Cic. d. fin. III. 21. 69) probat, quarum una ex ipsius iniustitiae natura, altera ex hominum societate repetita est. Primum enim sic licet concludere: qui alterum laedit, iniuste agit, qui iniuste agit, turpiter agit, qui turpiter agit, miser est, itaque qui alterum laedit, suae miseriae ipse est auctor. Altera ratio haec est: Est artissima quaedam inter homines societas. Ita, quidquid quispiam male fecit, id suae turpitudinis fructum ad omnes malos propagat, nocetque mihi, si malus sum, quod malus aliquis longissime a me remotus male facit. Has igitur argumentationes Plutarchus proponit coniunctas non confusas aut contortas. Proinde constituamus Chrysippi verba § 3 sic: „*Οὐ γὰρ κατ' ἰδίαν αἱ ἀδικίαι, συνεστήκασι δὲ ἐκ πλειόνων τοιούτων τἀναντία πασχόντων,*“ *καὶ ἄλλως* (haec Plutarchus dicit = et alia ratione): „*τῆς ἀδικίας λαμβανομένης, ὡς ἂν ἐν πλείοσι πρὸς ἑαυτοὺς (= πρὸς ἀλλήλους) οὕτως ἔχουσιν*“.

Cap. XX, § 3. Ed. Par. habet *συμβιώσεται βασιλεῖ καὶ στρατεύσεται μετὰ βασιλέως.* Monet Mdg. ut scribamus *συμβιώσεσθαι* et *στρατεύσεσθαι*, sed, cum facilis sit transitus ab oratione recta ad obliquam, non est quod vulgatam lectionem mutemus. — § 5. Omnia sana esse vix est credibile, quomodo enim res contrariae possunt defendi altera *διὰ τοὺς ὁμοίους ὑπολογισμούς* (saepius invenitur vox *ἐπιλογισμός* cf. Wy. ad Plut. d. aud. 6.) altera *διὰ τοὺς παραπλησίους λόγους*? — § 11 rectius erit si scribes: *καθάπερ οἱ πλείους πεποιήκασιν*, § 12 *ὑπὸ συγγραφῆς.*

Cap. XXI. Exponit Plutarchus, secundum Stoicorum doctrinam rerum naturam non semper utilitatis sed interdum etiam pulchritudinis et elegantiae esse studiosam. Apparere hoc maxime in caudis pavonum (cf. Cic. d. fin. III. 5. 18: *alia autem nullam ob utilitatem quasi ad quendam ornatum, ut cauda pavoni, plumae versicolores columbis, viris mammae atque barba).* Verba Plutarchi de Chrysippi sententia haec sunt in ed. Par.: *Ἐνταῦθα γὰρ ἐμφαίνει τὸ ζῷον γεγονέναι ἕνεκα τῆς κέρκου καὶ οὐκ ἀνάπαλιν, τῷ ἄρρενι γινομένῳ οὕτως ἡ θηλυδοῦν ἠκολούθηκεν.* Wyttenbachius haec commendat et latine interpretatur: *τῷ δ' ἄρρενι γενομένῳ οὕτως ἡ θήλεια γοῦν ἠκολούθηκεν* „*ceterum*

masculo ita nato femina tantum consequentiae causa addita est. Quae maxime frigere ratus Bernardakis scribendum putat: τῷ γὰρ ἄρρενι γενομένῳ οὕτως ἡ θήλεια οὐκ ἂν ἠκολούθησεν, quomodo locum ipse explicet non adiciens. Illud nemo ignorat, in pavonibus feminarum caudas non tam variis coloribus quam marium esse distinctas. Quaeritur autem, quid sibi hoc loco velit verbum ἀκολουθεῖν. An elegantissimi ornatus admiratione captae feminae cupiditate flagrantes mares sequi videntur, ut decantatae a nostratibus de sexuali, ut aiunt, selectione doctrinae prima hoc loco quasi semina apparere putemus? Immo Stoicorum ipsorum in hac voce utenda mos est observandus. Significant autem hoc vocabulo totius rerum naturae cohaerentiam et compagem ipsumque interdum fatum (cf. Chrysipp. ap. Gell. VII. 2. 3. εἱμαρμένην εἶναι φυσικήν τινα σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων), atque etiam incommoda, quae rebus aptissimis adgnata cohaereant, dicunt; *„per sequelas quasdam necessarias facta esse vel* κατὰ παρακολούθησιν (Gell. VII. 1. 9). Sic elegantiae causa natura id modo egit, ut mares pavones procrearet, his autem — ne genus semel creatum interiret — consequentiae lege feminas illas quamvis turpes addere coacta est. Haec si recte se habent, probata Wyttenbachii interpretatione sic scribamus: τῷ γ' ἄρρενι γινομένῳ οὕτως ἡ θήλεια οὖν ἠκολούθηκεν, hiatuum foeditatem Chrysippea verborum origine excusantes. Nam γ' οὖν non semel spatio quodam separata inveniuntur. — Sub finem capitis haec est vera forma versus Euripidei: ἅπερ πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν, quo versu saepissime usum esse Chrysippum testatur Gellius VI. 16. 6.

Cap. XXII. Initio capitis haec Plutarchum scripsisse verisimile est: ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Προτρεπτικῶν, qui liber etiam Rep. 17 citatur, quamquam rem, de qua disputatur, Chrysippus etiam ἐν τοῖς περὶ τῶν μὴ δι' αὑτὰ αἱρετῶν et ἐν τῷ περὶ πολιτείας (Diog. Laert. VII. 188) tractavit. Extrema paullo aliter atque Mdvg. suasit fortasse hunc in modum restitui possunt: ἄτοπον μὲν οὖν τὸ ἐκεῖ μὲν εὔκαιρον εἰπεῖν τὴν τῶν ἄλλων ζῴων ἀποθεώρησιν, ἐνταῦθα δὲ ἄλογον. Posuit certe verbum ἀποθεώρησιν (= παράθεσιν § 1), quod Wy. commendat, Plut. Ag. et Gracch. comp. 1. ὑπολείπεται λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τῶν βίων τὴν ἀποθεώρησιν.

Cap. XXIII, 1. Quis excogitaverit illam ἐπελευστικὴν κίνησιν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ non constat. Fuit fortasse Academicus aliquis; Carneades quidem — qui tamen post Chrysippum fuit — *„docebat, posse Epicureos suam causam* (esse aliquid nobis liberum) *sine hac commenticia declinatione* (atomorum) *defendere; nam cum docerent, esse posse quendam animi motum voluntarium, id fuit defendi melius quam introducere declinationem . . . quo defenso facile Chrysippo possent resistere* (Cic. d. fat. 11. 23). — Paulo infra de exemplis a cursoribus et denariis petitis ad ea quae Wy., Mdg., Bernardakis excogitaverunt, ne disputationis laqueos intricare magis quam expedire videar, nihil addo.

Cap. XXVII. Scribendum esse τῷ τὸν μίαν ἔχοντα pro τῷ τὴν μίαν ἔχοντα et per se patet et exstat apud Diog. Laert. VII, 125. Paullo infra Madvigii coniectura haec commendantis: ὡς (ὥστε) δεινῶν φαντασίαις ἐπιφερομένων τινῶν non omnia expedit, neque enim visis formidines inferuntur animo sed ipsa terrifica visa vi quadam se inferunt hominibus. Quae deinde sequuntur: τὸν μὲν ἐμμένειν τοῖς κρίμασι τὸν δ' ἀφίστασθαι vereor ne Stoicorum doctrinae parum respondeant. Licet afferre de hac ipsa re Epicteti locum a Gellio 19. 1. 17 latino sermone traditum: *Cum sonus*

aliquis formidabilis . . . vel quid aliud est eiusmodi factum, sapientis quoque animum paullisper moveri et contrahi et pallescere necessum est, non opinione alicuius mali percepta, sed quibusdam motibus rapidis et inconsultis, officium mentis atque rationis praevertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem τὰς τοιαύτας φαντασίας *id est visa istaec animi sui terrifica non adprobat, hoc est* οὐ συγκατατίθεται οὐδὲ προσεπιδοξάζει *sed abicit.* Huc si addiderimus ea quae Sextus Empiricus adv. Math. VIII, p. 374, 3. Bekk. habet: τὸ μὲν γὰρ φαντασιωθῆναι ἀβούλητον . . . . τὸ δὲ συγκαταθέσθαι τούτῳ τῷ κινήματι ἔκειτο ἐπὶ τῷ παραδεχομένῳ τὴν φαντασίαν, scribere non verebimur: τὸν μὲν (insipientem) ἐμμένειν τοῖς κινήμασι, τὸν δὲ (sapientem) ἀφίστασθαι.

Cap. XXVIII, 1. Wy. putat legendum esse: περὶ κόσμον εἱρομένου λόγου καὶ τάξιν. Id etsi per se non ita alienum est, Chrysippo tamen hoc loco placuisse vix est credibile. Sunt enim verba illa Stoicorum propria de re longe alia, de fato in conexa rerum serie posito. Cf. Diog. Laert. VII, 149: ἔστι δὲ εἱμαρμένη αἰτία τῶν ὄντων εἰρομένη ἢ λόγος καθ' ὃν ὁ κόσμος διεξάγεται et Ar. Didym. apud Euseb. pr. ev. XV, 15. 9 (Dielsii Doxogr. p. 464): διὸ δὴ καὶ Ζεὺς λέγεται ὁ κόσμος . . . καθ' ὅσον δὲ εἰρομένῳ λόγῳ πάντα διοικεῖ . . . . προσονομάζεσθαι εἱμαρμένην. Itaque cum de dicendi arte disputetur ad editionem Parisinam accedentes scribamus: περὶ κόσμον εἰρημένου λόγου καὶ τάξιν, ut sit κόσμος orationis elocutio (= φράσις, λέξις), τάξις dispositio vel ordo. His in iis quae sequuntur cum opponatur ὑπόκρισις *(actio, quae motu corporis, quae gestu, quae vultu, quae vocis conformatione ac varietate moderanda est Cic. d. or. 1, 5, 18)* talis requiritur sententia: οὐ μόνον δὲ τοῦ . . κόσμου δεῖν οἴομαι ἐπιστρέφεσθαι ἐπὶ τῶν λόγων ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων ὑποκρίσεων.

Capitis XXIX argumentum duplex est. Proponit Plutarchus initio Platonis illam de umidis alimentis in pulmonem descendentibus doctrinam. Similiter in hanc ipsam rem inquirit etiam Sympos. quaest. VII, 1, 1, 11, quem locum praeter Doehnerum (Quaest. Plut. I, p. 29) Volkmannus (Progr. Iaurav. 1872 p. 5) tractavit. Vidit vir doctissimus, paulo rectiora quam in Symposiacis a Gellio 17, 11, 16 tradi; cum Gellio hunc Repugnantiarum locum consentire nemo non videt. Altera capitis parte eadem quae Sympos. 8, 9, 3 proferuntur de numero enunciatorum, quae Stoici συμπεπλεγμένα ἀξιώματα dicebant. Habet de hac re Gellius 16, 8, 9 haec: *quod illi* συμπεπλεγμένον *nos coniunctum vel copulatum dicimus, quod est eiusdemmodi: P. Scipio, Pauli filius, et bis consul fuit et triumphavit et censura functus est et conlega in censura L. Mummi fuit.* Diog. Laert. VII, 72 affert hoc exemplum: καὶ ἡμέρα ἐστὶ καὶ φῶς ἐστιν. Dicit igitur Plutarchus secundum Hipparchum hoc Repugnantiarum capite, decem enunciatis affirmantibus fieri 103049 ἀξιώματα συμπεπλεγμένα, at Sympos. 8, 9, 3: 101049, neutro loco recte; apparet enim — simodo Gellii et Diogenis definitio vera est — 3628800 confici. Decem negantibus enunciatis quomodo Hipparchus 310952 effecerit, videant alii. Addo modo illud, Sympos. 8, 9, 3 eas syllabas, quas literae inter se compositae faciant, 100020000 esse dici, ut artis res rite permutatas numerandi veteres quam fuerint imperiti appareat.

Cap. XXX, 5. Dicit Mdg. excidisse post ἀποσπᾶν τὸν λόγον ἡμᾶς καὶ ἀποστρέφειν verbum ῥεῖν. Perperam ut opinor. Neque enim imperat quicquam Chrysippus, sed quid fieri soleat dicit.

Insuper haec ipsa verba etiam cp. 17, 1 exstant: *τοῦτον τὸν λόγον φασὶν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀφέλκειν τὸν ἄνθρωπον, ὡς οὐδὲν ὄντων πρὸς ἡμᾶς.* Pars loci repetitur etiam. Notit. 5, 2.

Cap. XXXI, 4. Ad locum restituendum unum levissime verbum transposuisse sufficit: *τὸ δὲ τοὺς γενομένους ἀγαθοὺς ἄλλως κρίνειν ἢ κατ' ἀρετὴν καὶ ἰσχύν. ἰσχύν* virtutem Cleanthes potissimum dixerat cf. cp. 7.

Cap. XXXV, 3. Cur non recte se habeat *ἡ δὲ κακία πρὸς τὰ δεινὰ συμπτώματα* sed restituendum sit *πρὸς τὰ ἄλλα* exposuisse videor in libello de Notitiis scripto p. 9.

Cap. XXXVIII, 1. scribendum est: *οὐδὲν δεῖ λέξιν παρατίθεσθαι*, non *ἔδει*, quod nunc legitur. Verba enim non adduntur. Similiter infra cap. 39, 4: *καὶ τοῦτ' οὐ δεῖ συλλογίζεσθαι, σαφῶς γὰρ αὐτὸς γέγραφεν.*

Cap. XXXVIII, 5. *Οὐδεὶς οὖν ἐστι τῶν πάντων ὁ Χρύσιππος κατ' Ἀντίπατρον· οὐδένα γὰρ οἴεται πλὴν τοῦ πυρὸς ἄφθαρτον εἶναι τῶν θεῶν ἀλλὰ πάντας ὁμαλῶς γεγονότας καὶ φθαρησομένους.* Illud notissimum est, ignem secundum Stoicos eundem esse atque ipsam Naturam, Providentiam, Iovem (Zeller III a. p. 129—131), nunquam tamen ignis ut persona quasi divinis honoribus colitur et reliquis deis opponitur. Praeterea Plutarchus postea, quamquam se ipsius Chrysippi verba prolaturum esse dixit, de igni nihil habet, sed omnia de Iove: *ὁ δὲ Ζεὺς ἀΐδιός ἐστι* et paulo infra: *περί τε τῶν ἄλλων καὶ τοῦ Διός*, simillime Notit. 31. 5: *οὐδένα τῶν τοιούτων ἄφθαρτον οὔτ' ἀΐδιον ἀπολελοίπασι πλὴν μόνου τοῦ Διός, εἰς ὃν πάντας καταναλίσκουσι τοὺς ἄλλους.* Recte igitur etiam hoc Repugnantiarum loco veteres quosdam interpretes contra codicum auctoritatem scripsisse puto: *πλὴν τοῦ Διός.* Neque alia est ratio loci cuiusdam insequentis capitis.

Cap. XXXIX. 1. enim praebet haec editio Parisina: *τροφῇ τε οἱ μὲν ἄλλοι θεοὶ χρῶνται, παραπλησίως συνεχόμενοι δι' αὐτήν· ὁ δὲ Ζεὺς καὶ ὁ κόσμος καθ' ἕτερον τρόπον ἀναλισκομένων καὶ ἐκ πυρὸς γινομένων.* Subesse vitium vidit iam Wy., male temptavit Mdg., cum scriberet: *ἀναλισκομένων καὶ ἐκπυρουμένων.* Immo totius disputationis compages rescinditur, cum praeter Mundum et Iovem subito Ignis velut tertia quaedam Parca inducitur. Ne semel quidem tota quae sequitur argumentatione Ignis commemoratur, sed in Iove tractando et Mundo Plutarchus haeret. Quid quod in Iovem omnia resolvuntur, nascuntur ex Iove cf. § 5. 6. Diog. Laert. VII. 137: *Λέγουσι δὲ κόσμον τριχῶς, αὐτόν τε τὸν θεὸν . . . ὃς δὴ ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀγέννητος . . . . ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν οὐσίαν καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν.* Proinde, mutata etiam commatis sede, sic scribamus: *τροφῇ τε οἱ μὲν ἄλλοι θεοὶ χρῶνται παραπλησίως, συνεχόμενοι δι' αὐτήν· ὁ δὲ Ζεὺς καὶ ὁ κόσμος καθ' ἕτερον τρόπον, ἀναλισκομένων καὶ ἐκ Διὸς γεννωμένων* (scil. *τῶν ἄλλων*).

Cap. XXXXI. *Ὅθεν οὐκ ἀπὸ τρόπου τὴν ψυχὴν ὠνομάσθαι παρὰ τὴν ψῦξιν.* Apparet requiri *κατὰ τὴν ψῦξιν.* Simillima de Stoicis habet Plut. de prim. fr. II. 5, d. defect. orac. 41, Notit. 46. 1. Deinceps non est cur Madvigio duce temptemus haec: *τὴν ψυχὴν ἀραιότερον πνεῦμα τῆς φύσεως καὶ λεπτομερέστερον ἡγεῖται*, scribentes: *πνεῦμα ἀπὸ τῆς ψύξεως.* Neque enim in his ipsis verbis repugnantia posita est, sed explicandi modo causa ad proxima adiciuntur, ut coniunctis demum sententiis, quantopere secum Chrysippus pugnet, appareat. Haec autem loci est vis: *animam*

dicit esse spiritum tenuiorem et subtiliorem quam φύσιν, i. e. quam vim illam vegetam, quae in plantis vigeat. Cf. de prim. frigid. l. c. (*τὸ πνεῦμα*) *μεταβάλλον ἐκ φύσεως γίνεσθαι ψυχήν.*

Cap. XXXXI. In eis quae § 5 et 6 leguntur interpunctione levissime mutata omnia recte se habebunt. Dicit enim Chrysippus, posteaquam totius mundi incendio omnes res in ignem et quasi in animam resolutae sint, refrigeratione fieri ex igni primum humorem, tum reliqua; superesse autem quandam animae et ignis particulam, quae postea novi incendii causa et materia sit. Cf. Philon. ap. Zellerum p. 138. 1: *μετὰ τὴν ἐκπύρωσιν . . . σύμπαν μὲν τὸ πῦρ οὐ σβέννυται, ποσὴ δέ τις αὐτοῦ μοῖρα ὑπολείπεται.* Plutarchus igitur videtur haec scripsisse: *ὅτε δὲ* (*ὁ κόσμος*), *μεταβαλὼν* (intr.) *εἰς τὸ ὑγρὸν καὶ τὴν ἐναπολειφθεῖσαν ψυχήν, τρόπον τινὰ εἰς σῶμα καὶ ψυχὴν μετέβαλεν* (intr.), *ὥστε συνεστάναι ἐκ τούτων.* Infra autem haec leguntur: *ἄτοπος οὖν φαίνεται . . . εἰς ἀναίσθητον καὶ ἄψυχα μεταβάλλων* (trans.) *τὸ πλεῖστον μέρος τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς.*

Cap. XXXXIV. Immortalem esse mundum etsi negat Chrysippus, idem tamen quasi quandam ab interitu immunitatem concedit. Perturbata autem esse videntur, quae apud Plutarchum de hac re leguntur: *οἱονεὶ δὲ εἰς τὴν ὥσπερ ἀφθαρσίαν πολύ τι αὐτῷ συνεργεῖ καὶ ἡ τῆς χώρας κατάληψις οἷον διὰ τὸ ἐν μέσῳ εἶναι.* In libro de defect. oracul. 28, quo loco Pl. idem Chrysippi commentum iisdem argumentis impugnat, haec sunt: *οὐχ ἥκιστα αὐτῷ συνείργεσθαι* (!) *πρὸς τὴν διαμονὴν καὶ οἱονεὶ ἀφθαρσίαν.* Videtur autem Stoicis vel maxime placuisse verbum *ὡσανεί*, ut notionis alicuius vim leniendo everterent simul et agnoscerent. Cf. Plut. de soll. anim. 3. 14. *οἱ λέγοντες* (= Stoici) . . . . *μήτε θυμοῦσθαι μήτε φοβεῖσθαι* . . . *ἀλλ' ὡσανεὶ θυμοῦσθαι τὸν λέοντα καὶ ὡσανεὶ φοβεῖσθαι τὸν ἔλαφον.* Diog. Laert. VII. 61 et Ar. Didym. ap. Stob. Ecl. I. p. 332 (Doxogr. Diels. p. 472): *τὰ ἐννοήματά φασι μήτε τινὰ εἶναι μήτε ποιά, ὡσανεὶ δέ τινα καὶ ὡσανεὶ ποιὰ φαντάσματα ψυχῆς.* Diog. Laert. VII, 51: *καὶ ἐμφάσεις αἱ ὡσανεὶ ἀπὸ ὑπαρχόντων γινόμεναι.* Scribamus igitur sic: *Οἷον* (= velut, ut exemplum afferam) *εἰς τὴν ὡσανεὶ ἀφθαρσίαν πολύ τι αὐτῷ συνεργεῖ καὶ ἡ τῆς χώρας κατάληψις διὰ τὸ ἐν μέσῳ εἶναι.* —

Cap. XXXXVI. Disputat Plutarchus de Chrysippi cum Diodoro Crono Megarico philosopho contentione. Fuit hoc certamen de famosissimo illo syllogismo, qui *ὁ κυριεύων* vocatur, cuius saevitiam nec Chrysippus effugere potuit, nec potest effugere ex nostris hominibus, quisquis nil nisi efficientibus causis fieri putat. Quaeritur, numquid sit *δυνατόν*, si omnia fato contineantur; negat Diodorus, ait misere aestuans laboransque Chrysippus. Ponit causam ante oculos Cicero de fato 6: *Maxime, Chrysippe, tibi de hoc ipso cum Diodoro certamen est. Ille enim id solum fieri posse dicit, quod aut sit verum aut futurum sit verum, et, quidquid futurum sit, id dicit fieri necesse esse, et, quidquid non sit futurum, id negat fieri posse. Tu et quae non sint futura, posse fieri dicis, ut frangi hanc gemmam, etiamsi id nunquam futurum sit, neque necesse fuisse Cypselum regnare Corinthi, quamquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset.* Plura apud Zellerum ed. III. tom. IIa. p. 230 et ed. II. tom. IIIa. pg. 98, 1. Plutarchus autem dum ad Diodori sententiam se applicat, non videtur scripsisse: *ἡ εἱμαρμένης δύναμιν ἀπόλλυσιν* sed haec: *ἡ εἱμαρμένη τὴν δύναμιν ἀπόλλυσιν.* In simili dilemmate enim infra exstat cp. 47. 7: *προκαταρκτικὴ δὲ* (*ἡ αἰτία*) . . *τὸ ἀκώλυτος εἶναι ἀπόλλυσιν.*

Cap. XXXXVII. Ut assensiones praeter fati necessitatem explicarent, Stoici praecipiebant, causarum esse duplicem rationem, esse causas principales ac perfectas (*αὐτοτελεῖς*), esse adiuvantes sive proximas (*προκαταρκτικάς*). Cf. Cic. d. fat. 18, 44, Galen. et Sext. ap. Diels. Doxogr. pg. 611. Vereor autem ut Plutarchus scripserit § 5: *τὸ μὲν προκαταρκτικὸν . . . οὐκ ἐξικνεῖται κρατούμενον ὑπ' ἄλλων ἐξανισταμένων.* Immo cum infra Chrysippi locus afferatur de hac re dicentis: *ταῖς μὲν κατὰ μέρος φύσεσι καὶ κινήσεσιν ἐνστήματα πολλὰ γίνεσθαι* et supra cp. 34. 8 ex eodem Chrysippo *διὰ τὸ μήτ' ἔξωθεν εἶναι τὸ ἐνστησόμενον*, item ex eodem cp. 36, 1 et 2 *ἐνίοις ἀδικήμασιν ἐνίστασθαι τὸν θεόν*, haud scio an sit scribendum: *ὑπ' ἄλλων ἐνισταμένων*, ut hic locus ad eos addatur, quos Bernardakis pg. 46 de hoc vocabulo collegit.

In extremis verbis dubito primum an sit scribendum *ὥστε* et omittendum *οὐ* ante *παρίστησι*, quoniam antea dictum est: *οἶδεν ὅτι πρὸς τὸ πράττειν ἀρκοῦσιν αἱ φαντασίαι.* Deinde non solum § 10 sed etiam hoc ipso loco videtur esse scribendum *προπίπτειν* non *προσπίπτειν.* Quae verba in Stoicorum praeceptis distinguere tam difficile est, ut Zellerus IIIa. pg. 468. 2 tamquam desperata re doceat, inter *ἀπροπτωσίαν* (= *ἐπιστήμην τοῦ πότε δεῖ συγκατατίθεσθαι καὶ μή* Diog. Laert. VII, 46) et *ἀπροσπτωσίαν* nihil nisi pronunciandi interesse diversitatem. Quasi vero supra cap. 13, 6 pro *ἀπροπτώτως ἀκοῦσαι τοῦ τὰ τρία τέσσαρα μὴ εἶναι τελέως* possit poni *ἀπροσπτώτως.* Videtur autem *προσπίπτειν* esse *agendo offendere*, *προπίπτειν temere opinando errare.* Cf. maxime Plut. Colot. cp. 26, 5—7: *τί οὖν φεύγουσι μόνον; . . τὸ δοξάζειν καὶ προπίπτειν τὴν συγκατάθεσιν.* Stob. Ecl. II p. 232: *διὸ καὶ τὸ προπίπτειν πρὸ καταλήψεως καὶ συγκατατίθεσθαι κατὰ τὸν προπετῆ φαῦλον εἶναι.* Sext. Empir. adv. math. VII. p. 281, 27 B.: *ἵνα μὴ ταύτῃ συναινέσαντες προπέσωμεν διὰ τὴν γειτνίασιν καὶ εἰς τὴν τῶν ἀκαταλήπτων καὶ ψευδῶν συγκατάθεσιν.*

Jahres-Bericht

von Ostern 1879 bis Ostern 1880.

I. Allgemeine Lehrverfassung.

Lectionsvertheilung während des Winter-Semesters.

<table>
<tr><th></th><th>Lehrer.</th><th>Prima.</th><th>Ober-Secunda.</th><th>Unter-Secunda.</th><th>Ober-Tertia.</th><th>Unter-Tertia.</th><th>Quarta.</th><th>Quinta.</th><th>Sexta.</th><th>Stundenzahl.</th></tr>
<tr><td>1.</td><td>1. Director
Dr. Rasmus, Ord. I.</td><td>Latein 8.</td><td>Homer 2.</td><td></td><td>Ovid 2.</td><td></td><td></td><td></td><td>Geogr. 2.</td><td>14.</td></tr>
<tr><td>2.</td><td>2. Prorector
Nagel, Ord. IIa.</td><td>Griechisch 6.</td><td>Latein 8.
Geschichte 3.</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>17.</td></tr>
<tr><td>3.</td><td>3. Conrector
Dr. Seyffert, Ord IIb.</td><td>Geschichte 3.</td><td></td><td>Latein 8.
Griechisch 4.
Geschichte 3.</td><td></td><td></td><td>Religion 2.</td><td></td><td></td><td>20.</td></tr>
<tr><td>4.</td><td>4. Subrector
Dr. Döhler, Ord. IIIa.</td><td>Französ. 2.</td><td>Französ. 2.</td><td>Französ. 2.</td><td>Latein 8.
Geschichte 3.
Französ. 2.</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>19.</td></tr>
<tr><td>5.</td><td>5. Mathematicus
Dr. Hutt.</td><td>Mathem. 4.
Physik 2.</td><td>Mathem. 4.
Physik 1.</td><td>Mathem. 4.
Physik 1.</td><td>Mathem. 3.</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>19.</td></tr>
<tr><td>6.</td><td>1. Collaborator I.
Gross, Ord. IIIb.</td><td></td><td>Vergil 2.</td><td></td><td>Griechisch 6.</td><td>Latein 8.
Deutsch 2.
Geschichte 3.</td><td></td><td></td><td></td><td>21.</td></tr>
<tr><td>7.</td><td>2. Collaborator II.
Dr. Brückner, Ord. IV.</td><td>Deutsch 3.
Hebräisch 2.</td><td></td><td></td><td></td><td>Griechisch 6.</td><td>Latein 10.</td><td></td><td></td><td>21.</td></tr>
<tr><td>8.</td><td>3. Collaborator III.
Dr. Strube, Ord. V.</td><td></td><td>Deutsch 2.
Griechisch 4.</td><td>Homer 2.</td><td></td><td></td><td></td><td>Latein 10.
Deutsch 2.
Geogr. 2.</td><td></td><td>22.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">9.</td><td rowspan="2">4. Collaborator IV.
Lange.</td><td rowspan="2">Religion 2.</td><td>Religion 2.</td><td>Religion 2.</td><td rowspan="2">Religion 2.
Deutsch 2.</td><td rowspan="2">Religion 2.</td><td rowspan="2">Griechisch 6.
Französ. 2.</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2">22.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Hebräisch 2.</td></tr>
<tr><td>10.</td><td>5. Collaborator V.
Grupp.</td><td></td><td></td><td></td><td>Naturgesch. 2.</td><td>Mathem. 3.
Naturgesch. 2.
Französ. 2.
Ovid. 2.</td><td>Mathem. 3.
Deutsch 2.</td><td>Rechnen 3.
Naturgesch. 2.</td><td></td><td>21.</td></tr>
<tr><td>11.</td><td>6. Wiss. Hülfslehrer
Dr. Goldscheider.</td><td></td><td></td><td>Deutsch 2.
Ovid 2.</td><td></td><td></td><td>Geschichte 3.</td><td>Französ. 3.</td><td>Latein 10.
Deutsch 2.</td><td>22.</td></tr>
<tr><td>12.</td><td>1. Musikdirector
Dr. Thierfelder.</td><td colspan="6">Singen 2.</td><td>Singen 2.</td><td>Singen 2.</td><td>6.</td></tr>
<tr><td>13.</td><td>2. Gymnasial-Elementarlehrer
Rosin.</td><td colspan="5">Zeichnen 2.</td><td>Zeichnen 2.</td><td>Religion 3.
Schreiben 3.
Zeichnen 2.</td><td>Religion 3.
Naturlehre 2.
Rechnen 3.
Schreiben 3.
Zeichnen 2.</td><td>25 und
4 Turnen.</td></tr>
</table>

Erledigte Unterrichts-Pensa.

Prima.

Religion: S. Lektüre des Römerbriefes im Grundtexte. — W. Confessio Augustana, Unterscheidungslehren, Wesen der Union.
Deutsch: S. Das Leben und die Schriften Lessings. — W. Das Leben und die Schriften Göthes.
Lateinisch: S. Cicero de officiis I, Horat. Od. III. — W. Cicero Briefe von Hofmann, Tacitus Germania, Horat. Od. IV, einige Epoden und Satiren. Privatim Livius 1, 2, 8—10.
Griechisch: S. Demosthenes Olynth. I, II. Homer Ilias 10—12. — W. Thukydides II, Sophokles Ajax, Homer Ilias 13—15. Privatim das in der Klasse nicht gelesene Pensum der Iliade und Repetition der ersten 9 Bücher.
Französisch: S. Corneille Cid. — W. Ponsard Lucrèce.
Hebräisch: S. 2. Buch der Könige. — W. 2. Buch Mosis. In beiden Semestern Grammatik.
Geschichte: Geschichte der neueren Zeit bis 1871. Repetition der alten Geschichte, besonders der Verfassungsgeschichte.
Mathematik: S. Stereometrie und Trigonometrie. — W. Stereometrie und Syntaktik.
Physik: S. Akustik und Wellentheorie.

Ober-Secunda.

Religion: Neutestamentliche Bibelkunde. S. I. Hälfte: Synoptische Evangelien. W. II. Hälfte: Erste apostolische Zeit. Lektüre ausgewählter Briefe.
Deutsch: S. Historische Grammatik und Lektüre des Walter. — W. Uebersicht über die alte Litteratur und Lektüre der Gudrun.
Lateinisch: S. Cicero Divinatio in Caecilium. Auswahl aus Livius XXI. Vergil. Aen. I. II. — W. Cicero de imp. Cn. Pompei. Auswahl aus Livius XXIV. Vergil. Aen. III. Privatim Cicero pro Ligario und Livius XXII.
Griechisch: S. Herodot. IX., Lysias in Eratosthenem, Homer Ilias 6—8. — W. Xen. Memorab. in Auswahl, Homer Ilias 1—4. Privatim S. Odyssee 12—16. W. 19—24. — Tempora. Modi.
Französisch: Guizot Révolution d'Angleterre.
Hebräisch: Grammatik und Lektüre nach dem Grundlehrplan.
Geschichte: Römische Geschichte und Geographie von Alt-Italien.
Mathematik: S. Trigonometrie. — W. Gleichungen, geometrische Uebungen.
Physik: Mechanik der tropfbar- und gasförmig-flüssigen Körper.

Unter-Secunda.

Religion: S. Lektüre der Apostelgeschichte im Grundtexte. — W. Alttestamentliche Bibelkunde.
Deutsch: S. Herders Cid, Schillers historische Schriften. — W. Lektüre Schiller'scher Dramen. Disponirübungen.
Lateinisch: S. Cicero pro rege Deiotaro, pro Ligario, Sallust. bell. Jugurth. mit Auswahl, Verg. Aen. I. — W. Cicero Catilin. I. II. Livius IX. Ovid Fasti mit Auswahl. Privatim S. Cicero Catilin. IV. W. Caesar bell. civile I.
Griechisch: S. Xenophon Anabasis 5, 6. Homer Odyssee 1—6, zur Hälfte privatim. — W. Xenophon Hellenica I. Homer Odyssee 7—12, zur Hälfte privatim. — Casus. Pronomina.
Französisch: Michaud Croisades.

Hebräisch: mit IIa combiniert.
Geschichte: Griechische Geschichte und Geographie von Alt-Griechenland.
Mathematik: S. Gleichheitslehre, Logarithmen. — W. Aehnlichkeitslehre, Algebraische Uebungen, Gleichungen 1. Grades.
Physik: Allgemeine Körpereigenschaften und Anfangsgründe der Chemie.

Ober-Tertia.

Religion: S. Leben Jesu nach Lukas. — W. Geschichte der apostolischen Zeit. Kurze Uebersicht der Reformation.
Deutsch: S. Lektüre aus dem Lesebuche mit Belehrungen über Gegenstände der Rhetorik. — W. Desgl. mit Belehrungen über Gegenstände der Poetik.
Lateinisch: S. Caesar bell. civil. I., Ovid Metam. VI mit Auswahl. — W. Caesar bell. gall. VII. Ovid Metam. VII und VIII mit Auswahl. Privatim Caesar bell. gall. VI und III. Prosodie, Modus- und Tempuslehre II.
Griechisch: Xenophon Anabasis IV. I. Einführung in die Lektüre Homers. Unregelmässige Verba.
Französisch: Lektüre des Charles XII. Grammatik nach dem Grundlehrplan.
Geschichte: Brandenburgisch-Preussische Geschichte. Geographie von Preussen.
Mathematik: S. Die Lehre vom Kreise. — W. Die Lehre von den Potenzen und Wurzeln.
Naturkunde: S. Botanik (Anatomie). — W. Mineralogie.

Unter-Tertia.

Religion: S. Erklärung des IV. und V. Hauptstücks. — W. Geschichte des Volkes Israel bis zur Eroberung Palästinas durch die Römer.
Deutsch: Lektüre und Memorieren von Gedichten epischen Inhalts aus dem Lesebuche.
Lateinisch: Caesar bell. Gall. I. II. Ovid Metam. IV. V. mit Auswahl. Prosodie, Modus und Tempuslehre I.
Griechisch: Lektüre des Lesebuchs von Gottschick, verba liquida, contracta und auf *μι*.
Französisch: Plötz, Schulgrammatik § 1—23.
Geschichte: Deutsche Geschichte bis zum westfälischen Frieden. Geographie des ausserpreussischen Deutschlands.
Mathematik: S. Buchstabenrechnung. — W. Lehre von Dreiecken und Vierecken.
Naturkunde: S. Botanik (Morphologie). — W. Zoologie.

Quarta.

Religion: S. Lektüre und Besprechung ausgewählter Gleichnisse und Reden Christi. Erklärung des 3. Hauptstückes. — W. Geographie von Palästina. Eintheilung des Kirchenjahres. Memorieren des 4. und 5. Hauptstückes, sowie einzelner Kirchenlieder.
Deutsch: Lektüre des Lesebuchs, Abschluss der Satzlehre, Fremdwörter.
Lateinisch: Cornelius Nepos ausgewählte Biographien. Casuslehre.
Griechisch: Formenlehre incl. des Verbum mutum. Lektüre aus dem Lesebuche von Gottschick.
Französisch: Plötz, Elementargrammatik § 40 bis zu Ende.
Geschichte und Geographie: Das Wichtigste aus der griechischen und römischen Geschichte. Allgemeine Geographie Deutschlands.
Mathematik: S. Rechnung mit Decimalzahlen. — W. Einführung in die Planimetrie bis zur Lehre vom Dreiecke.

Quinta.

Religion: Biblische Geschichten aus dem neuen Testamente. Erklärung des 2., Memorieren des 3. Hauptstücks. Memorieren von Sprüchen und Kirchenliedern.
Deutsch: Lektüre und Memorieren aus dem Lesebuche. Der zusammengesetzte Satz.
Lateinisch: Die unregelmässige Formenlehre. Lektüre des Lesebuchs.
Französisch: Plötz, Elementargrammatik § 1—40.
Geographie: Die aussereuropäischen Länder.
Rechnen: Bruchrechnung, Regeldetri.
Naturkunde: S. Populäre Botanik. — W. Populäre Zoologie.

Sexta.

Religion: Biblische Geschichten aus dem alten Testamente. Memorieren und Erklärung des 1., Memorieren des 2. Hauptstücks. Memorieren von Sprüchen und Kirchenliedern.
Deutsch: Lektüre und Memorieren aus dem Lesebuche. Der einfache Satz.
Lateinisch: Die regelmässige Formenlehre. Lektüre des Lesebuchs.
Geographie: Einführung in die Geographie. Europa.
Rechnen: Die vier Species mit benannten und unbenannten Zahlen. Regeldetri.
Naturkunde: Beschreibung einheimischer Pflanzen und Thiere.

Verzeichniss der Schulbücher.

Religion. Hollenberg, Hülfsbuch für den evang. Religionsunterricht, V—I. Zahn, bibl. Historien, VI—V. Das griechische neue Testament, II—I.
Deutsch. Hopf und Paulsiek, Lesebuch, VI—IIIa. Kluge, Geschichte der Nationalliteratur II—I.
Latein. Ellendt-Seyffert, Grammatik VI—I. Seyffert, Materialien, I. Seyffert, Uebungsbuch, IIa. Süpfle, Aufgaben für die oberen Klassen, IIb. Seyffert, Palaestra Musarum, III. v. Gruber, Uebungsbuch, IIIa. Die Ostermann'schen Uebungsbücher von VI—IIIa.
Griechisch. Franke und v. Bamberg, Formenlehre, IV—I. Seyffert und v. Bamberg, syntaktische Regeln, IV—I. Seyffert, Uebungsbuch, II—I. Gottschick, Lesebuch und Beispielsammlung, IV—III.
Französisch. Plötz, Formenlehre und Syntax der neufranz. Sprache, II—I. Plötz, vocabulaire system., IIIa—II. Plötz, Schulgr., III. Plötz, Elementargr., V—IV. Döhler, Materialien zum Uebersetzen aus dem Deutschen ins Französische, I.
Hebräisch. Gelbe, Grammatik, II—I. Gesenius, Lesebuch, II. Hebr. Bibel, I.
Geschichte. W. Herbst, hist. Hülfsbuch, II—I. Eckertz, Hülfsbuch, III. Jäger, Hülfsbuch, IV.
Geographie. Daniel, Leitfaden, VI—IV. Daniel, Lehrbuch, III.
Mathematik. Mehler, Hauptsätze der Elementar-Mathematik, IV—I. Meyer Hirsch, III—I. August, Logarithmentafeln, II—I.
Physik. Koppe, Lehrbuch.

Themata zu den deutschen und lateinischen Aufsätzen.

Deutsche Themata. a) in Prima. Im Sommer: 1) Wie bewahrheitet sich in Shakespeares Macbeth Schillers Ausspruch: Das eben ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend, immer Böses muss gebären. 2) Wie ist nach Shakespeare Coriolans Abfall zu erklären und zu beurtheilen? 3) Wie urtheilt Lessing über Shakespeare? 4) Macht und Schwäche des Menschen gegenüber der